

Д. Ю. Фекете

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

О. М. Мосейчук

Специфіка реалізації мовленнєвого акту образи у сучасній англійській мові

Мовленнєвий акт тлумачиться як елементарна одиниця мовленнєвого спілкування, також одиниця мовленнєвого процесу й одиниця породження тексту. Мовленнєвим актом слід вважати цілеспрямовану дію – одиницю нормативного в певному мовному колективі, соціальній групі мовленнєвої поведінки, що розглядається в кожній окремій ситуації. Він реально втілюється у мовленнєвій діяльності людини. Ф. Бацевич, слідом за російською лінгвісткою Н. Арутюновою, подвійно кваліфікує мовленнєвий акт як цілеспрямовану мовленнєву дію, що здійснюється згідно із принципами та правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві, і як мінімальну одиницю нормативної соціомовленнєвої поведінки в межах прагматичної ситуації. Дослідник трактує мовленнєвий акт як елементарну складову спілкування, одиницю руху інтенцій мовця в комунікації, найпростіший крок спілкування [1: 170].

Майже всі автори, які займалися теорією мовленнєвих актів, намагалися класифікувати їх типи за іллокутивною спрямованістю, комунікативним наміром тощо. Першим розмежував мовленнєві акти Дж. Остін, який виділив п'ять типів: вердиктиви – рішення, думка, оцінка, схвалення; екзерситиви – наказ, примушення, попередження, порада; комісиви – обіцянка; бехабітиви – вибачення, похвала, лайка, поздоровлення; експозитиви – місце висловлення адресанта при розмові (я доводжу, визнаю, відповідаю) [5: 65]. Відсутність чітких засад у цій класифікації була причиною створення альтернативної типології, побудованої на категоріях іллокутивної мети, напряду пристосування, умов щирості. Пізніше цей підхід утілювався у найлогічнішій і найпослідовнішій із "класичних" версій теорії мовленнєвих актів Дж. Серля і Д. Вандервекена.

Образа визначається як іллокутивний мовленнєвий акт, при якому внаслідок мовленнєвої агресії відбувається пониження соціального статусу адресата шляхом морального впливу на його інтелектуальну діяльність. Успішність впливу на адресата визначається перлокутивною силою висловлювання [4].

Результатом іллокутивного мовленнєвого акту образи є оцінка моральної поведінки або провини адресата. Така комунікативна поведінка припускає наявність "умови єдності співрозмовників в оцінці один одного як осіб, повноважних здійснити дану конвенцію", тобто конвенцію на винесення й прийняття оцінки. У випадку з образою для адресата відсутність такої конвенції й породжує почуття "незаслуженої образи". При реакції адресата на лайку або богохульство, які можуть і не містити негативної оцінки адресата, до уваги також приймається відсутність згоди або конвенції на стилістичну доречність слововживання, що кваліфікується як *образа* через те, що порушується інтимний простір, через відсутність повноважень на проникнення в сферу приватного соціальної особистості [3: 289].

Акт образи є досить специфічним явищем як в ситуативному плані, так і в плані належності певної фрази конкретній особі та націленості цієї фрази на об'єкт. Адже будь-яка людина може навіть вигадати чи ввести в обіг слово, яке буде сприйматися як образа або щось брутальне. Тому можна стверджувати, що інвектива – це той прошарок лексики, якому чи не найбільше притаманна властивість залучення й утворення нових лексем та використання старих у невластивому для них значенні.

Інвективний потенціал становлять: слова, пов'язані з рослинним та тваринним світом (*pig, rat, dog, monkey etc*); слова, які приписують адресатові певну негативну, суспільно несхвалювану роль (*liar, murderer, devil, coward etc*); слова, що приписують негативні якості і дії (*cruel, stupid, double-crossed etc*); десемантизовані, лайливі слова зі стертою образністю (*bitch, bastard etc*), наприклад:

"You are a *pig*!" she cried. "*Pig*!" (Sillitoe, p. 265).

"You *bastard*," hissed Leamas, "you *lousy bastard*!" (Le Carré, p. 109).

Інвективу зазвичай спрямовують на людину, риси її характеру, зовнішність, вади, сферу діяльності тощо. Усе це застосовується з метою образити людину, принизити її честь, гідність з позиції

суб'єктивної оцінки. Тому вербалізація інвективної формули здійснюється не лише за допомогою інвективної лексики. Її може бути здійснено і за допомогою нормативної лексики. Наприклад:

"How come you're hiding what you are? Because you're a Jew?" (Isaacs, p. 340).

"I was thinking that – if what you're saying about Richard is true – you cannot possibly deceive a man as good and kind as him. It would be dishonest, and dishonourable. You cannot let him think this child is his."

"Oh, but I wouldn't do that!" Glynnis cried, her voice rising shrilly (Bradford, p. 534).

Отже, основою образи є суб'єктивна негативна оцінка об'єкта образи та його вчинків, слів, думок. Образа досягається за рахунок усвідомлення невідповідності виконання соціальної ролі, запропонованої в мовленні адресату образи, соціальному статусу, на який він претендує насправді. Тактика образи реалізується через набір мовних і мовленнєвих засобів, які формують негативну мовленнєву модель особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис .– М.: Ладомир , 2001. – 349 с.
3. Ключев Е. В. Речевая коммуникация: Учеб. пособие для университетов и вузов. – М.: ПРИОР, 2002. – 290 с.
4. Кусов Г. В. Оскорбление как иллокутивный лингвокультурный концепт: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.19 "Теория языка" / Кусов Г. В. – Волгоград, 2004. – 245 с.
5. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник. – Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.
6. Bradford B. T. Emma's Secret / Bradford B. T. – London: Harper Collins Publ., 2004. – 666 p.
7. Isaacs S. Red, White and Blue/ Isaacs S. – London: HarperCollins, 1999. – 580 p.
8. Le Carrй J. The Spy Who Came in From The Cold / Le Carrй J. – Toronto, New York, etc.: Bantam Books, 1983. – 219 p.
9. Sillitoe A. The Widower's Son / Sillitoe A. – London: A Star Book, 1977. – 288p.